

A MOHÁCSI CSATATÉR ÉS A KÖZÉPKORI FÖLDVÁR FALU RÉGÉSZETI KUTATÁSA*

A mohácsi csatatér kutatása

Az 1526. évi mohácsi összecsapás helyszíne hazánk legrégebben kutatott csatatere. A csatatér vizsgálata a Magyar Orvosok és Természetjárók Egyesületének 1846. évi „terepbejárásaival” vette kezdetét.¹ Marosi Endre a mohácsi csatatér régészeti kutatásának három periódusát különítette el: a felderítő ásatások és terepbejárások (1924–1925, 1949), a rendszeres ásatások, illetve terepbejárások (1959–1971) és a komplex kutatás (1975/1976–) korszakát.² A mohácsi csata politika- és hadtörténeti, illetve régészeti vonatkozásairól számos tanulmány látott napvilágot a XX. század folyamán. Mindemellett a középkori magyar állam története szempontjából kulcsfontosságú összecsapás évfordulói alkalmából 1926-, 1976-, 1986- és 2006-ban került sor a korszak kutatási eredményeit összefoglaló tanulmánykötetek kiadására.

A mohácsi csata kutatását több írott forrás segíti. Az összecsapásról beszámoló keresztény híradások közül kiemelkedően jelentős Brodarics István szerémi püspök, illetve kancellár „De conflictu...” kezdetű latin nyelvű visszaemlékezése és Giovanni da Burgio pápai nuncius levelei. A mohácsi csatáról beszámoló török források közül Dzselszáde Musztafa *Tabak át-ül-memelik ve deredzsát-ül-meszalik* (Az országok országai, az utak útjai) című munkája, a szultáni napló és egyes török defterek említhetők meg.³ Az írott források kevésbé kutatott csoportját alkotják XVI–XVII. század folyamán a hódoltság területén megforduló utazók, valamint a Konstantinápolyba küldött bécsi követek visszaemlékezései, melyek megőrizték a csata lokalizációjára vonatkozó kora újkori történeti hagyományt.⁴ Példaként az 1606-ban megkötött zsitvatoroki béke okmányainak kicserélését lefolytató követség titkára, Maximilian Brandstetter úti beszámolóját említhetjük meg⁵

---

* A terepi kutatások itt bemutatott eredményeit a Nemzeti Kulturális Alap 2731/136 és 2731/164 sz. pályázati támogatásai segítségével végeztük el. A kutatásban a BMMI Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztálya képviselőjében részt vett Gáti Csilla régész valamint Simon Béla és Szabó Tibor régésztechnikus (BMMI). A szisztematikus terepbejárások az ELTE BTK Régészeti Intézet hallgatóinak közreműködésével valósultak meg. Jelenleg a kutatást az Európai Bizottság *Culture 2007* keretprogramja által támogatott *Archaeolandscapes Europe* projekt keretében folytatjuk, a NKA 2731/185. sz. pályázatának támogatásával.

¹ Papp László: A mohácsi csatatér. *Műemlékvédelem*, 10. (1966) 99. o.

² Marosi Endre: A mohácsi csatatér régészeti kutatásáról. In: Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. (Szerk. Rúzsás Lajos – Szakály Ferenc.) Budapest, 1986. 338., 341., 347. o.

³ Az összecsapással kapcsolatos török források kritikai elemzéséhez lásd Négyesi Lajos: A mohácsi csata. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1994.4. sz. 62–63. o.

⁴ A témával kapcsolatban lásd Henrik Ottendorf és Lord Henry Howard útleírásait. In: Mohács. (Szerk. B. Szabó János.) Budapest, 2006. 458–459. o.

⁵ „Délben a Tolnától három mérföldre eső Mohácsra érkeztünk. [...] Étkezés után orátor úr néhány hintóval a Mohács melletti mezőkre látogatott, ahol a nevezett Lajos király és Szulejmán között az imént említett csata lefolyt és a táborok voltak, amelyeknek nyomai még megvannak. Meglátogattuk egyben azt a Dunába folyó patakot is, amelyben a király az életét vesztette.” *Maximilian Brandstetter: Utazás Konstantinápolyba. 1608–1609.* (Ford. Tóth L. Béla.) Budapest, 2001. 31. o.

A mohácsi ütközetről két hitelesnek mondható képi ábrázolás maradt fent, az egyik Dzselálzáde említett munkájának a mohácsi csatát bemutató miniatúrája, a másik a Dzselálzáde-műben látható ábrázolás másolata, melyet Musavir Oszmán festő készített a Hüernáme-kódexbe 1577 és 1580 között. (A miniatúrák az írott forrásoknak megfelelően mutatják be a magyar és a török sereg hadrendjét, a magyar nehézlovasság és a török lovasság sorait, a török ágyúsort, továbbá a szultán körül elhelyezkedő janicsárokat.⁶)

A XX. század eleji kutatásokat egyszerre jellemezték a forrásközpontú kutatások és a terepi vizsgálatok. Gyalóky Jenő (honvéd tüzérezredes) az 1926-ban, a Mohács Emlékkönyvben megjelent munkájában kizárólag írott források (Brodarics István visszaemlékezése és Burgio levelei) alapján kísérelte meg meghatározni az ütközet pontos helyszínét: „Az a csatatér, amelyen hazánk történetének egyik legsomorúbb eseménye játszódott le, Mohácstól délre, a Duna árterének közelében terült el. Ez a térség a Cselepatak torkolata és Izsép között [...] terül el.”⁷ Gyalóky Luigi Ferdinando Marsili térképe és Brodarics munkája alapján cáfolta meg azt a korábbi elképzelést, miszerint az ütközet tényleges területét elmosta a Duna az évszázadok alatt. Marsili ábrázolásán ugyanis a mohácsi sziget mindkét oldalán egyforma szélességgel rendelkezik a Duna, másfelől pedig Brodarics művéből tudható, hogy a csatatér centruma nem a Duna árterébe esett.

1924–1925-ben Gergely Endre folytatott régészeti kutatásokat a mohácsi síkon. Elsődleges célja a mohácsi csatában elesett katonák tömegsírainak feltárása, illetve a csatáról beszámoló írott forrásokban szereplő főbb topográfiai pontok terepi azonosítása volt.⁸ Gergely a Törökdomb térségében kezdett ásásokba, ám a feltárások során nem került elő olyan lelet, amit a kutató a mohácsi csatához köthetett volna.⁹ Gergely Jenő 1926-ban megjelent munkájában a csatatér feltételezett területeként a Nagynyárad–Majs–Buziglica-erdő vonalban húzódó lejtős terület lábát jelölte meg.¹⁰

A mohácsi kutatások újabb fejezete vette kezdetét, mikor Papp László a XVI. századi településhálózat, a dűlő- és pusztanevek, az újkori térképek és az írott történeti források vizsgálata segítségével tett kísérletet a mohácsi csatatér területének pontos lehatárolására.¹¹ Papp az 1950-es és az 1960-as években több Mohács környéki középkori település maradványaira bukkant terepbejárásai, illetve ásatai során. Terepi munkálatai azonban az 1526. évi összecsapás kutatására vonatkozóan a Sátorhelynél feltárt kettő, a mohácsi csatához köthető tömegsír megtalálását leszámítva negatív eredményekkel zárultak.¹² Az

⁶ Parádi Nándor: Két XVI. századi miniatúra mohácsi csata jelenlétével. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 1967. Pécs, 1968. 175., 178. o.

⁷ Gyalóky Jenő: A mohácsi csata. In: Mohács Emlékkönyv. (Szerk. Lukinich Imre.) Budapest, 1926. 211. o.

⁸ Gergely Endre: Ásatások a mohácsi csatatéren (1924–26). In: uo. 349. o.

⁹ A Törökdomb térségében való feltárások során több római sír látott napvilágot. A sírok keltezését Constantinus Magnus és I. Valentinus kisbronzá segítségével. A mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum régészeti leltárkönyve. Janus Pannonius Múzeum, Pécs.

¹⁰ Gergely: Ásatások a mohácsi csatatéren (1924–26). 349. o.

¹¹ Papp: A mohácsi csatatér. 98. o.

¹² Az ásató régészek 1959-ben Nagynyárad melletti középkori Lajmér falu temetőrészletének feltárása során egy hármás férfisírt találtak, amit Papp az 1526-os mohácsi csatához kötött. A sírból nem került elő azonban semmilyen tárgyi lelet, ami segítette volna az emberi maradványok régészeti interpretációját. (Sem pénzérme, sem a rétegtani megfigyelések nem segítettek a sír relatív keltezését.) Jóllehet sor került az emberi maradványok antropológiai vizsgálatára, Papp nem tesz említést 1961-ben megjelent tanulmányában arról, hogy a maradványokon csatában szerzett csontsérülés nyomára bukkantak volna. Az a tény, hogy a három

1960-ban talált két sátorhelyi tömegsír és a feltételezett Földvár falu topográfiai elhelyezkedése alapján Papp a Borza-kanyar és a Malom-árok közti területen határozta meg a csata „belső küzdőterét”.¹³ A „klasszikus” ásatási módszerekkel zajló kutatások a későbbiekben nem szolgáltatottak újabb információkat a harc térlehatárolására vonatkozóan, a csatater kutatásának módszertana ugyanakkor jelentős mértékben bővült az elmúlt évtizedekben. Perjés Géza és B. Szabó János integrálta a kutatásba a feltételezett csatater környezetének tájelemeire (domborzat, talaj, növényzet) vonatkozó vizsgálatokat.¹⁴

A mohácsi csatater régészeti problematikája

Bende Lajos 1966-ban megjelent tanulmányában kifejtette, hogy a mohácsi csata eseményeinek rekonstruálásában, továbbá a magyar, illetve a török hadrend felállításának kutatásában kulcsszerepe van a csatater pontos lehatárolásának.¹⁵ Az összecsapás helyszínére vonatkozó legjelentősebb információkat Brodarics István szolgáltatja: „Mint fentebb már mondtuk, ezen a helyen óriási, széles síkság terült el, sem erdő, sem cserjék, sem víz, sem domb nem bontotta meg, csak bal felől közötté és a Duna között volt egy iszapos, mocsaras víz, sűrű náccsal és nádassal, ahol utóbb sok halandó pusztult el. Velünk szemben hosszan elnyúló domb feküdt, mint valami színpad, emögött volt a török császár tábora; a domb legalján egy kis falu templommal, a neve Földvár (*in collis imo descensu pagus modicus cum templo, Földvár ei pago est nomen*).”¹⁶

A mohácsi összecsapás és a csatamezőn előkerült leletanyag kutatását jelentős mértékben megnehezíti az a tény, miszerint a hódoltság ideje alatt keresztény és török seregek több esetben is táboroztak, illetve küzdöttek meg egymással Mohács közelében. Az 1663. évi Mohács környéki török táborozásról a következőket írja Evlia Cselebi utazó: „E hadjáratban seregünk ismét ezen a mezőn szállott meg, s midőn tűzhelyet, kutat és félrehelyeket ástak, néhány régen eltemetett hullát találtak. Ebben az ütközetben vértanúvá lett mohammedán népet Szulejmán khán a fennebbi halom körül eltemetette s az most bucsújárhely.”¹⁷

A visszafoglaló háború során ismét jelentős seregek állomásoztak, illetve csaptak össze Mohács térségében: 1687. augusztus 12-én a Lotharingiai Károly vezette keresztény szövetséges hadsereg fényes győzelmet aratott a Buda visszafoglalására készülő Szulejmán nagyvezír hadserege felett a Harsányi-hegy déli oldalánál, a mai Villány térségében.¹⁸

---

személy egy sírban került eltemetésre, arra enged csak következtetni, hogy egy időben halhattak meg, ez azonban koránt sem jelenti azt, hogy törvényszerűen a mohácsi ütközethez közvetlenül vagy közvetve kapcsolható sírhely került volna elő. (Egy tömegsír hadisírként való meghatározásában nagy szereppel bírnak az embertani vizsgálatok és a tömegsír régészeti kontextusának áttekintése.) Papp: A mohácsi csatahely kutatása. 234–236. o.

¹³ Marosi: A mohácsi csatater régészeti kutatásáról. 343. o.

¹⁴ Perjés Géza: Mohács. Budapest, 1979. 375–381. o.; B. Szabó János: A mohácsi csata és a hadügyi forradalom. II. rész. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2005.3. sz. 617. o.

¹⁵ Bende Lajos: A mohácsi csata. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1966. 3. sz. 522. o.

¹⁶ Brodarics István: Igaz leírás a magyaroknak a törökkel történt mohácsi összecsapásáról. (Ford. Kardos Tibor.) In: Mohács emlékezete. (Szerk. Katona Tamás.) Budapest, 1976. 26. o.

¹⁷ Evlia Cselebi: A mohácsi csata elbeszélése. Evlia Cselebi török világotutató magyarországi utazásai 1660–1664. (Ford. Karácsonyi Imre, az előszót írta és a jegyz. átdolg. Fodor Pál.) Budapest, 1985. 225. o.

¹⁸ A visszafoglaló háború Mohács környéki hadmozdulataihoz lásd: Szita László: A visszafoglaló háború viharában. Mohács a 17. század végén. In: Tanulmányok Mohács történetéből. A település fennállásának 900. évfordulójára. (Szerk. Ódor Imre.) Mohács, 1993. 109–128. o.

Az 1526. évi mohácsi csata régészeti emlékei két csoportba oszthatóak. Az egyik csoportot alkotják az 1960 és 1976 között feltárt öt sátorhelyi tömegsír emberi maradványai. Az első mohácsi tömegsírok 1960-ban, a Papp László vezette sátorhelyi feltárások során váltak ismertté. (A tömegsírok megtalálásában nagy szerepe volt a véletlennek. Az ásató régészeket szállító kocsis még emlékezett arra, hogy az 1950-es években, mikor a volt Jugoszlávia és Magyarország között drasztikusan megromlott a politikai viszony, a Feketekapu és a helyi gazdasági központ közti területen lövészárókasás közben emberi csontokra lettek figyelmesek a munkások.¹⁹) 1976-ban a feltárt két tömegsír térségében (az emlékpark kialakítása során lezajló megelőző feltárás révén) három újabb tömegsír látott napvilágot.²⁰ A Papp László és Maráz Borbála által feltárt öt tömegsírban 700-1000, a mohácsi ütközetben elhunyt katona földi maradványai pihentek.²¹ (A tömegsírokban feltételezhetően a magyar hadrend bal szárnyának elesett katonái vagy a magyar táborot őrző katonák földi maradványai kerültek elő.²²) A Mohácsi Történelmi Emlékpark öt tömegsírján kívül a kutatásnak egyelőre nem sikerült újabb, a csatához köthető tömegsírokat találnia.²³ A történeti hagyomány több tömegsír emlékét is megőrizte ugyanakkor. Halmay Barna gyűjtése szerint 1910-ben a Szent László kápolna térségében 60-80 koponya került elő földmunkálatok során. Gergely Endre további említést tesz 1926-ban megjelent tanulmányában Vizslak (vagy Újistálló?) területén talált emberi maradványokról, melyeket a mohácsi csatában elesett katonák csontjaival azonosítottak. A sírokban, illetve tömegsírokban (?) Gergely vizsgálódásai szerint kardokat, puskákat, lándzsahegyeket, sarkantyúkat és kengyeleket is találtak, az emberi maradványokat később a sátorhelyi temetőben temették el újra.²⁴ Az említett értesülések ellenőrzésére, hitelesítésére napjainkban azonban nincs már lehetőség.

A csatához köthető másik régészeti emlékcsoportot a tárgyi leletek képezik. A pécsi Janus Pannonius Múzeum több, a csatából származtatott tárgyat (muskétagyolyó, lópatkó, sarkantyú, nyílhegy, buzogány, pengetőredék) őriz.²⁵ A tárgyak többségének régészeti interpretálását azonban megnehezíti az a tény, hogy számos lelet ajándékként, ismeretlen származási helyről került a múzeumba. (Egyes korábban az összezapáshoz kötött tár-

¹⁹ Papp László: A mohácsi csatahely kutatása. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 1960. (Szerk. Dombay Márton.) Pécs, 1961. 237., 246. o.; *Négyesi: A mohácsi csata*. 67. o.

²⁰ Maráz Borbála: Újabb tömegsírok a mohácsi csataterén. In: Mohács. (Szerk. B. Szabó János.) Budapest, 2006. 255–258. o.

²¹ K. Zoffmann Zsuzsanna: Az 1526-os mohácsi csata 1976-ban feltárt tömegsírjainak embertani vizsgálata. *Biológiai Tanulmányok*. 9. Budapest, 1982. 14. o.

²² Istvánffy Miklós *Historiarum de Rebus Ungaricus* című munkája őrizte meg Kanizsai Dorottya kegyes cselekedetének emlékét, miszerint Perényi Péter nádor özvegye saját pénzén felfogadott 500 emberrel temetett el keresztény halottakat. Feltételezhetően a török sereg saját táborához közel végezte el a halottak eltemetését, Kanizsai Dorottya pedig a magyar jobbszárny küzdelmének helyszínén kerestethette (eredménytelenül) elesett fia holttestét. *Istvánffy Miklós: Historiarum de Rebus Ungaricus Libri XXXIV. Liber VIII, Dorothea Canisiana caesorum candavera sepulture mandari curat*. Bécs/Prága, 1758. 83. o.

²³ A Mohácsi Történelmi Emlékpark bejáratánál, a „térképkő” térségében elvégzett 2009. évi megelőző feltárás során újabb tömegsír nem került elő. Jelentés a Mohácsi Történelmi Emlékpark területén (Sátorhely 0266. hrsz. ingatlan) 2009. április 16-a és 2009. június 12-e között végzett megelőző régészeti feltárásról. Janus Pannonius Múzeum, Régészeti Adattár, Pécs. Ltsz.: 2634-2010.

²⁴ Halmay Barna: Az 1526-iki mohácsi csata keletkezése és igazi helye. Debrecen, 1926. 63. o.; Gergely: Ásatások a mohácsi csataterén (1924–26). 352. o.

²⁵ A mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum régészeti leltárkönyve. Janus Pannonius Múzeum, Pécs.

gyakról pedig kiderült, hogy valójában nem köthetőek az első mohácsi ütközethez.²⁶) A csatatereken napvilágot látó leletek értelmezése nehéz, mivel a tárgyak nem jól keltezhető, zárt rétegsorokból kerülnek elő, továbbá több tárgytípust funkcionális okokból a formai állandóság jellemez, így biztos keltezésük nem lehetséges.²⁷ A mohácsi csata tárgyi emlékei kapcsán mindenképpen meg kell emlékeznünk az 1526. évi esemény egy jelentős, de a kutatás által egyelőre kevésbé ismert konfliktusrégészeti vonatkozásáról: 1969-ben Mohácson, a Kálvin-köz területén, 80 cm-es mélységben két kincslelet látott napvilágot. Az első éremegyüttest 19 488 darab, összesen 10,23 kg súlyú ezüstérem, a második kincsleletet 25 997 darab, összesen 13,62 kg súlyú ezüstérem alkotta. Az éremanyagot külföldi veretek és I. Mátyás, II. Ulászló és II. Lajos által vert pénzek alkották. A kincsleleteknek a mohácsi ütközethez, illetve a török 1526. évi hadjáratának pusztításához való kötését segítette az a tény, miszerint az érmék közt nem volt 1526 után vert darab.²⁸

A középkori Földvár falu régészeti kutatása

A kutatásban sokáig megoszlottak a vélemények a középkori Földvár falu lokalizációjára vonatkozóan. Számos kutató, köztük Gyalókay és Papp is bírálta Brodaries István Földvár településre vonatkozó topográfiai adatait.²⁹ Halmay Barna 1926-ban megjelent rövid monográfiájában Majs település környékére, illetve a település területére helyezte a középkori, illetve kora újkorai falut: „Földvár falu tehát Majs és a mai Buziglica között a domboldalon állott.”³⁰ Bende Lajos 1966-ban megjelent hadtudományi munkájában némi megkötéssel elfogadta Halmay Földvár falu Majs környékére vonatkozó lokalizációját.³¹ Bende középkori okleveles források és az első katonai felmérés Mohács-térségi topográfiai adatainak felhasználásával tett kísérletet Földvár falu lokalizációs problémáik megoldására.³² Kis Attila Baranya megye X–XI. századi temetői, illetve sírleleteinek vizsgálata kapcsán a középkori okleveles források újraértelmezése révén megfelelő rendbe illesztette Papp László Majs környéki település-feltárásainak régészeti eredményeit.³³ 1992 őszén és 1993 tavaszán Négyesi Lajos a török tüzérség állásainak meghatározása céljából végzett fémkeresőműszerrel terepbejárást a mohácsi csatatér egy kisebb, 330x300 m-es területén. Kutatásai során több, az 1526. évi összecsapáshoz köthető lele-

---

²⁶ Példaként a Janus Pannonius Múzeum által őrzött „vizslaki kardot” (leltári száma: 7665) említhetjük meg. A szőben forgó törkardot 1902-ben találták a vizslaki réten zajló földmunkálatok során. Papp László 1961-ben megjelent tanulmányában a XVI. századi hadiviselet jellegzetes emlékeként írta le a leletet. Az áttört díszítésű kúpkosaras törkardot (spádé) annak formai jegyei és a fegyvertípus kronológiai rendje alapján semmiképpen sem lehet keltezni esetünkben a XVII. századnál korábbra. *Papp: A mohácsi csatahely kutatása.* 217–218. o.; *Kovács S. Tibor: Huszár-fegyverek a 15–17. században.* Budapest, 2010. 128–146. o.

²⁷ A mohácsi csatához kötött tárgyak kritikai észrevételeihez lásd *B. Szabó: A mohácsi csata és a hadügyi forradalom.* II. rész. 619. o.

²⁸ *Attila Kiss: Mohács, Kálvin-köz. Archaeológiai Értesítő,* 97. (1970) 320. o.

²⁹ *Gyalókay: A mohácsi csata.* 215. o.; *Papp: A mohácsi csatatér.* 100. o.

³⁰ *Halmay: Az 1526-iki mohácsi csata keletkezése és igazi helye.* 61. o.

³¹ *Bende: A mohácsi csata.* 535. o.

³² *Uo.* 540. o.

³³ *Kiss Attila: Baranya megye X–XI. századi sírleletei. Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori temetőinek leletanyaga.* (Szerk. *Dienes István.*) Budapest, 1983. 193–195. o.

*Buzogány töredéke és számszerj-nyílhegy a falunyom területéről.
(Szikits Péter felvételei.)*

tet talált (muskétagolyó, köpüs nyílhegy, patkó, szakállaspuska lövedék, sarkantyú) a Majstól északkeletre elhelyezkedő Földvár falu településfoltjának területén.³⁴

Földvár faluhely komplex módszerekkel történő régészeti kutatása³⁵ 2009-ben vette kezdetét a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága és a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum által közösen folytatott kutatómunka által. A kutatás első fázisában Majs–Majsi-szántók régészeti lelőhely 5 hektáros területét mértük fel magnetométerrel.³⁶ A területen elszórva kis területre koncentrálódó, de igen erős anomáliák voltak tapasztalhatóak, melyek többsége recens fémtárgyak jelenlétére utalt. A falunyom területe erősen bolygatott, ugyanakkor ez a bolygatás csak gyenge, néhány nanotesztlás eltérések formájában mutatkozott a legtöbb esetben.

A mérési eredmények alapján azonosíthatóvá vált több, a településhez köthető objektum, így például a légi felvételeken is jól látható főutca vonala, több lineáris nyom (árkok/kerítések?), illetve olyan mágneses anomáliák is, melyek alakjuk és elhelyezkedésük szerint épületek nyomai lehettek. Ez utóbbi, többnyire 8-10x5-6 m-es kiterjedésű, a főutca mentén, átlagosan 30-40 m-re elhelyezkedő anomáliák +/-10-20 nT-ás gradienst pro-

³⁴ *Négyesi*: A mohácsi csata. 76. o.

³⁵ Vö. a Muhi és Ete kutatásánál alkalmazott módszereket: *Laszlovszky József – Pusztai Tamás – Tomka Gábor*: Muhi-Templomdomb. In: *Utak a múltba. Az M3-as autópálya régészeti leletmentései.* (Szerk. *Raczky Pál, Kovács Tibor, Anders Alexandra.*) Budapest, 1997. 144–148. o.; *Miklós Zsuzsa – Vizi Márta*: Ete – Egy elpusztult középkori mezőváros a Sárközben. *Studia Archaeologica*, 9. (2003) 399–406. o.

³⁶ A méréseket az Echelion Bt. végezte *Gemsys GSM 19 Overhauser-gradiométer*-rel (0.01 nT felbontás, 0.2 nT abszolút pontosság).

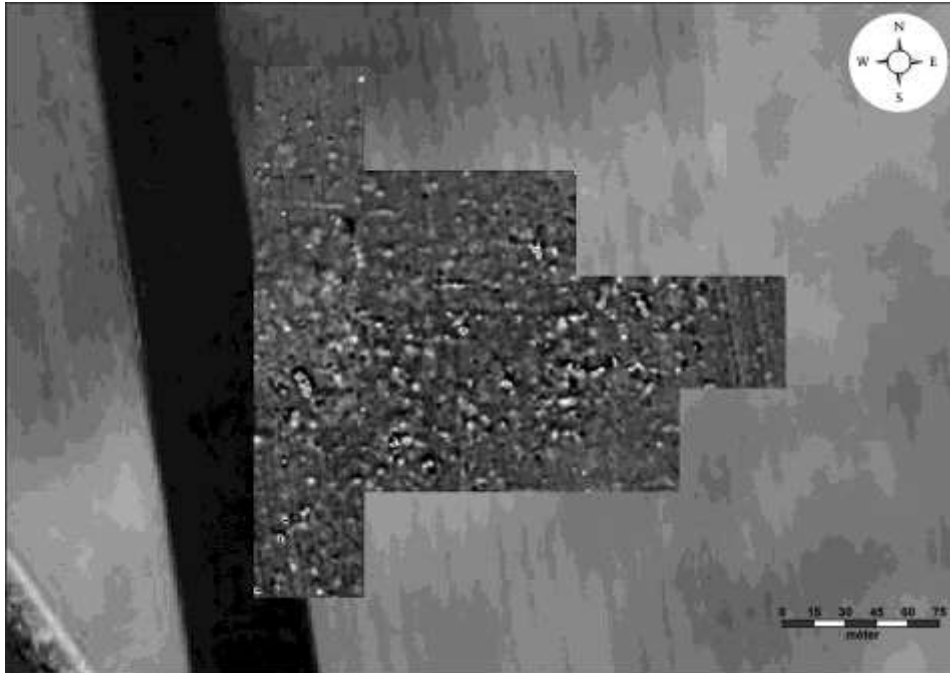

Majsi szántók, a háttérben Majs. A felső nyíl telepnyom világos sávját jelöli a szántott talajon, északkelet felől fényképezve, középen a fő utca nyoma. Az alsó nyíl a szisztematikus terepbejárás területét mutatja. (2011 áprilisi légifelvétel. Foto: Bertók Gábor.)

dukáltak, mely kiugróan magasnak számított a bolygatott terület átlagosan $\pm 1-3$ nT-ás eltéréseihez.³⁷ Ezen anomáliák egyikén (a felmért terület nyugati szélén, a főutcától közvetlenül északra lévő, arra merőleges, körülbelül 5x8 m-es, téglalap alaprajzú, házszerű folton) földradaros mérést is végeztünk, amely azonban negatív eredménnyel zárult.³⁸

³⁷ Az erősebb jelszintet leégett épületek maradványai is okozhatták.

³⁸ E sikertelenség oka az lehet, hogy a mágneses anomália által jelzett ház maradványai a környező talajhoz hasonló dielektromos tulajdonságúak, azaz nem tartalmaznak a radarjeleket erősen visszaverő felülettel rendelkező anyagokat.

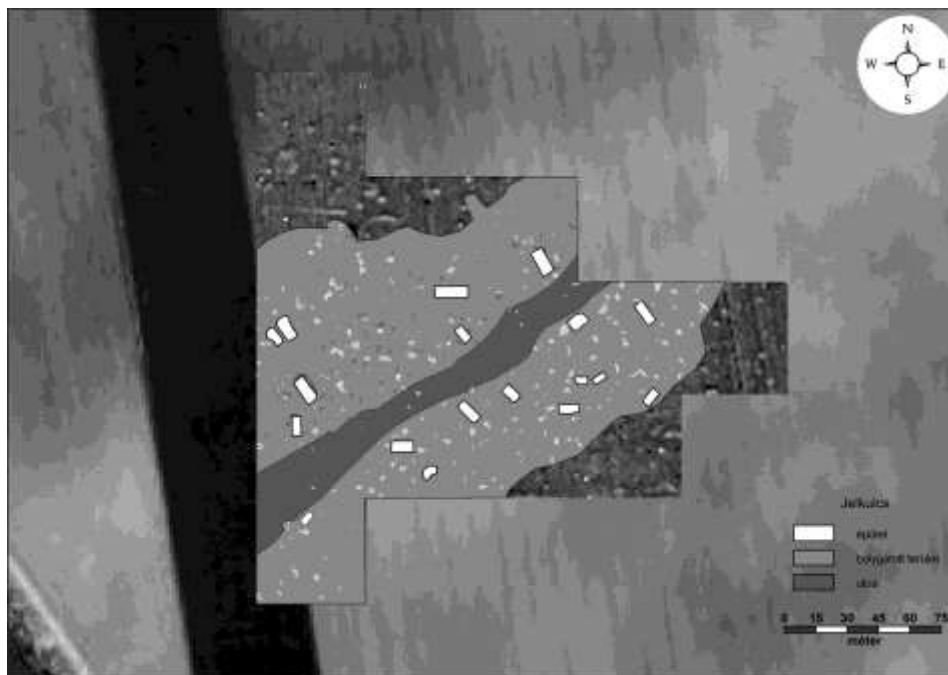

Földvár falu magnetométeres felmérése

Két alkalommal sor került légi felderítésre is a vizsgált terület felett, egyszer növényzeti fedettség (kukorica/lucerna) mellett, illetve egyszer, tavaszi időszakban, amikor a terület nagyobb részén a talaj fel volt szántva. A növényzeti fedettség mellett készült felvételeken a településfolt általában nem, illetve helyenként igen halványan volt csak kivehető, míg a felszántott talajban viszonylag éles kontúrokkal jelentkezett, és fűtca vonalvezetése is jól kivehető volt. A légi fotózás eredménye az, hogy falu az eddig egyetlen, számunkra hozzáférhető felvételen sem látható nyugati, a dombokig elérő része is láthatóvá vált. Ezzel az is feltételezhető, hogy a település a dombra is felhúzódott, mint azt Brodarics Istvánnak a csatatérre vonatkozó leírása is sugallja. Ez az eredmény egyúttal azt a lehetőséget is felveti, hogy az eddig azonosíthatatlan, a leírásban szereplő templom a korábban általunk nem kutatott dombon, a mai Majs község részét képező házak és telkek területén helyezkedett el, mely indokoltá teszi e terület átkutatását is. Halmay Barna adatgyűjtése alapján is feltételezhető ugyanez, valamint az hogy a templom téglá- és kőanyagát a későbbi korok majsi építőmunkálatai során felhasználta a helyi lakosság: „Még vannak, még élnek emberek Majson, kik földjük művelése, azaz szőlőföld forgatása közben az 1870-es években a régi Földvár templom tégláit és alapköveit kiszedték és házukba beépítették...”³⁹

³⁹ Halmay: Az 1526-iki mohácsi csata keletkezése és igazi helye. 61. o.

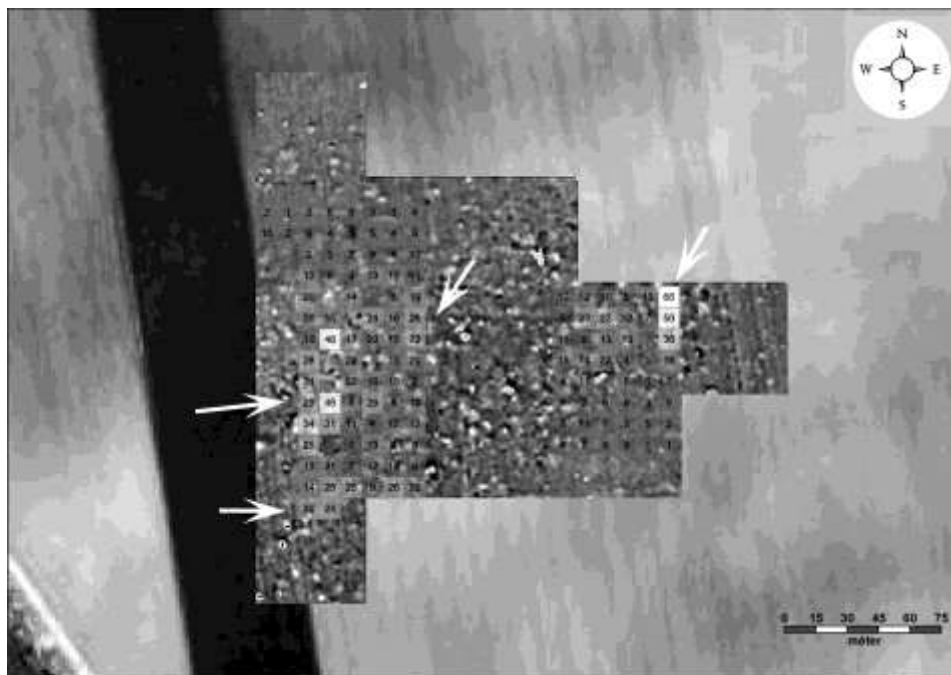

Földvár falu geofizikai felméréseinek előzetes interpretációja

Az egyetemi hallgatók segítségével végzett terepbejárás területét a magnetométeres felmérés által már érintett területen jelöltük ki két sávban. A területet 10x10 m-es négyzetekre bontva vizsgáltuk, egy-egy négyzetet 2-2 fő, egyenként 10 perces időtartamig. Az így négyzetenként gyűjtött kerámialeleteket azután kiértékeljük, besorolásukat az alábbi kategóriák szerint végeztük: őskori, római kori, kora középkori, késő középkori, újkori, meg nem határozható korú. A kerámiaanyag mellett az állatsont-anyag mennyiségi kiértékelését is elvégeztük. Az adatokat térinformatikai rendszerben dolgoztuk fel, és korszakonkénti lebontással elterjedési térképeket készítettünk a leletek előfordulási intenzitásának jelölésével. A fentiek alapján több megállapítást tettünk. A vizsgált területen az összes előzetes kategóriába sorolható lelettípus előfordult, azonban jelentősen eltérő mennyiségben és térbeli eloszlásban. A leletmintázat nem volt egyenletes: elkülöníthettünk egy intenzívebb őskori településfoltot a vizsgált terület ÉNy-i részén, a római kori és kora középkori kerámialeletek szórványosan, a késő középkori – kora újkori kerámia (egyenetlen intenzitással) a teljes területet beborította.⁴⁰ Megállapítottuk, hogy a jelentősebb leletsűrűsödések a geofizikai mérések alapján előzetesen házfoltként interpretált anomáliák környékén találhatók.

⁴⁰ A mohácsi ütközet következtében a település átmenetileg néptelenedett csak el, a falu kora újkori továbbéléséhez fontos adatokat nyújtanak a török defterek: a mohácsi szandzsák 1554. és 1570–1571. évi adóösszeírásai alapján Földvár falu 11 házzal rendelkezett és 60 akcse adót fizetett. Uo. 61. o.

Késő-középkori kerámialeletek szóródási térképe a 2011 tavaszi terepbejárás alapján.

A számok a 10x10 méteres négyzeteken belüli kerámiamennyiséget jelölik.

A nyilak a sűrűsödésekre mutatnak. Feltűnő az egybeesés a feltételezett házfoltokkal.

A kutatások alapján valószínűsíthető, hogy a vizsgált település azonos a forrásokban említett Földvár faluval. A továbbiakban folytatni kívánjuk a település kutatását annak biztosabb területi lehatárolása céljából. Kiterjesztjük továbbá a mérési vizsgálatokat a falutól délre elhelyezkedő területekre, ahol Brodarics István leírása alapján a csata kimenetét döntően befolyásoló török tüzérség és a janicsárság sora helyezkedhetett el.